

ЛЕКЦІЯ 7

Оперативно-розшукові заходи: поняття, види та порядок проведення

Система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів у боротьбі зі злочинністю

Поняття оперативно-розшукових заходів

На сучасному етапі боротьба зі злочинністю ведеться різними шляхами, та найбільш дієвим є здійснення **оперативно-розшукової діяльності (ОРД)** – системи гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Згідно зі **ст. 2 Закону України «Про ОРД»**, ОРД – це система гласних і негласних заходів. Ст. 6 визначає, що ОРД здійснюється за допомогою ОРЗ, а ст. 7 зобов'язує оперативні підрозділи вжити необхідних заходів щодо попередження, виявлення та розкриття кримінальних правопорушень.

 Важливо: У Законі «Про ОРД» відсутнє визначення поняття ОРЗ та їх чіткий перелік. Заходи лише вбачаються в правах, наданих оперативно-розшуковим підрозділам як суб'єктам ОРД.

Визначення ОРЗ у відомчих нормативних актах

Відомчі нормативні акти зробили крок вперед, визначивши, що **оперативно-розшукові заходи** – це дії зі спеціально встановленим Законом «Про ОРД» і КПК України порядком та умовами проведення оперативними підрозділами Національної поліції України.

Попередження злочинів

Виявлення, припинення злочинів та встановлення причин і умов, що сприяють їх учиненню

Розшук осіб

Пошук осіб, які переховуються від слідства, суду або ухиляються від покарання; встановлення безвісно зниклих

Забезпечення безпеки

Захист працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які сприяють ОРД, та членів їх сімей

Ознаки оперативно-розшукових заходів

Загальні ознаки

- **Пошуковий характер** – протиставлення протиправній діяльності осіб, які застосовують хитрощі для приховання слідів злочину
- **Негласність** – умова забезпечення ефективності виявлення злочинних намірів із застосуванням спеціальних сил і засобів
- **Комплексність** – поєднання з кримінально-процесуальними, адміністративними та профілактичними заходами

Тактичні ознаки

- Наявність тактичної мети
- Відносно мала чисельність застосовуваних сил і засобів
- Незначний масштаб оперативно-розшукових дій
- Відносна тривалість за часом
- Досягнення результату локального значення

Характерні ознаки та різновиди ОРЗ

1

Спрямованість

Виключно на виконання завдань ОРД та кримінального судочинства

2

Пошук і фіксація

Фактичних даних про протиправні діяння осіб, груп та розвідувально-підривну діяльність спецслужб

3

Поєднання форм

Гласних і негласних заходів із організаційно-тактичними процедурами

4

Спеціальні суб'єкти

Здійснення лише визначеними суб'єктами щодо фактів кримінального характеру

До **різновидів ОРЗ** відносять: агентурно-оперативні, оперативно-технічні та оперативно-профілактичні заходи. Усі вони мають відповідати вимогам законності у процесі реалізації.

РОЗДІЛ III

Класифікація ОРЗ за порядком отримання дозволу

Найбільш розповсюджена класифікація ОРЗ базується на необхідності та порядку отримання дозволу на проведення заходу. Виділяють чотири основні категорії залежно від рівня дозволу.

ОРЗ без дозволу та за дозволом керівника

● Без дозволу

- Опитування осіб
- Огляд предметів, територій, публічно доступних приміщень
- Інформаційно-аналітичне прогнозування
- Профілактично-пошуковий захід
- Оперативна установка
- Виготовлення ідентифікованих засобів
- Оперативне ототожнення осіб, предметів та речовин
- Особистий пошук та огляд публічних місць
- Отримання довідково-аналітичної інформації
- Поліграфне опитування

● За дозволом керівника підрозділу

- Виконання спеціального завдання з розкриття діяльності організованої групи (ст. 272 КПК)
- Спостереження за річчю або місцем (ст. 269 КПК)
- Організація перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств

ОРЗ за дозволом прокурора та слідчого судді

За дозволом прокурора

Контрольована поставка та закупка товарів, предметів та речовин (у т.ч. заборонених) для виявлення протиправних діянь.

Контрольоване вчинення діянь за статтями 305, 307, 309, 311, 318, 321, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 ККУ. Порядок визначається КПК (спеціальний слідчий експеримент, ст. 271).

За ухвалою слідчого судді

Проникнення в публічно недоступні місця, житло (ст. 267 КПК).

Аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з мереж (ст. 260, 263-265 КПК).

Арешт кореспонденції, огляд та виїмка (ст. 261, 262 КПК).

Спостереження за особою, аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 269, 270 КПК).

Встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК).

Інші ОРЗ: дії на місці події та на подальших етапах

На місці події
Поквартирний/
подвірний обхід,
обстеження місцевості,
орієнтування особового
складу поліції,
використання баз даних
МВС та ЗМІ

Загороджувальні
заходи
Організація заходів у
місцях можливого
перебування або появи
правопорушників

1

2

3

4

Переслідування
Затримання
правопорушників за
слідами, напрямками
переміщення або за
результатами роботи
службового собаки

Розшукові дії
Виявлення свідків та
очевидців,
встановлення базових
станцій мобільного
зв'язку, розшук у місцях
перебування осіб,
схильних до
правопорушень

Планування та організація проведення ОРЗ

Організація ОРЗ – це комплекс заходів із забезпечення готовності сил і засобів до виконання завдань. Планування завершується складанням **Плану проведення ОРЗ**, який затверджується керівником оперативного підрозділу.

Визначення мети

Чітке формулювання результату: встановлення місця перебування особи або фіксація факту передачі неправомірної вигоди

Аналіз інформації

Використання баз даних МВС та інших ресурсів для оцінки ситуації

Вибір сил і засобів

Залучення оперативних працівників, фахівців оперативно-технічних підрозділів або конфіденційних співробітників

Розробка тактики

Визначення послідовності дій, розстановка постів спостереження, підготовка засобів зв'язку та фіксації

Тимчасове обмеження конституційних прав

Більшість негласних заходів прямо чи опосередковано обмежують права на таємницю листування, телефонних розмов та недоторканність житла.

Підстави для обмеження

Оперативно-розшукова справа

Наявність заведеної ОРС є обов'язковою передумовою

Тяжкі злочини

Потреба у здобутті доказів у тяжких або особливо тяжких злочинах, які неможливо отримати іншим шляхом

Юридичні гарантії

01

Судовий контроль

Аудіо-відео контроль, зняття інформації з мереж, обстеження недоступних місць – виключно за ухвалою слідчого судді

02

Прокурорський нагляд

Контроль за законністю контрольної закупки, оперативного експерименту та інших операцій

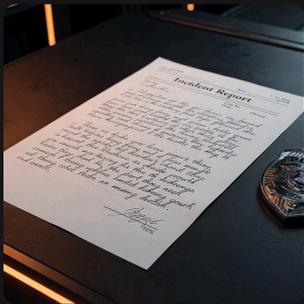
03

Строковість

Дозвіл надається на обмежений термін (зазвичай до **2 місяців**) з можливістю продовження

Документування результатів ОРЗ

Результати заходів мають бути зафіксовані так, щоб вони могли стати **доказами** у кримінальному провадженні.

Рапорт або довідка

Складається за результатами **гласних заходів**: опитування, огляд публічних місць

Протокол НСРД

Складається за результатами **негласних слідчих (розшукових) дій**. Додаються технічні носії інформації (флеш-карти, диски)

Специфіка документування в зоні бойових дій

Спрощений порядок

Згідно зі ст. **615 КПК**, у разі неможливості зв'язку зі слідчим суддею, повноваження щодо надання дозволу переходять до **керівника органу прокуратури**

Заходи безпеки

У прифронтовій зоні обов'язково враховується ризик обстрілів; групи документування працюють у **засобах індивідуального захисту** під прикриттям бойових підрозділів

Використання БПЛА

Активне застосування **дронів** для відеофіксації переміщень злочинців або контрабанди в районах, де наземне спостереження неможливе через **мінну небезпеку**

РОЗДІЛ V

Правові наслідки порушення порядку проведення ОРЗ

Порушення закону під час ОРЗ нівелює всю роботу оперативника

Процесуальні наслідки та відповідальність

Процесуальні наслідки

Недопустимість доказів

Згідно з принципом «**плодів отруєного дерева**», якщо захід проведено без ухвали суду (коли вона була обов'язкова), отримана інформація не може бути використана в суді

Закриття справи

Якщо обвинувачення ґрунтується виключно на незаконно здобутих даних, справу буде закрито

Відповідальність працівників

Дисциплінарна

Догана або звільнення за порушення відомчих наказів

Кримінальна

За перевищення влади (ст. **365 ККУ**), незаконне використання спецзасобів (ст. **359 ККУ**) або порушення недоторканності приватного життя

Ключові висновки лекції

Оперативно-розшукові заходи є фундаментом ефективної боротьби зі злочинністю. Дотримання порядку їх проведення, належне документування та повага до конституційних прав – запорука того, що результати ОРЗ стануть допустимими доказами у кримінальному провадженні.